

ANTROPOSENTRIK LINGVISTIKADA SHAXS FENOMENI HODISASI

Toshpo 'latova Maxbuba Ikromovna,
Toshkent Axborot texnologiyalari universiteti Farg'ona filiali katta o'qituvchisi
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.03.1.078>

Annotatsiya. Ushbu maqolada lingvistik shaxs, shaxs fenomeni, uning muloqotga kirishuvchanligi, til tashuvchi shaxsning imkoniyatlari, bilimi, qobiliyati va qadriyati, shaxs omiliga e'tibor kabi masalalar yoritiladi.

Kalit so'zlar : zamonaviy antroposentrik tilshunoslik, kognitiv tilshunoslik, lingvokulturologiya, til va shaxs, sub'ekt, olamning lisoniy manzarasi, til shaxsi, lingvistik shaxs, lingvistik vositalar, semantika, pragmatika, individual shaxs.

ФЕНОМЕН ЛИЧНОСТИ В АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Ташполатова Махбуба Икромовна,
Старший преподаватель Ферганского филиала Ташкентского университета
информационных технологий

Аннотация. В данной статье рассматриваются такие вопросы, как языковая личность, феномен человека, его доступность к общению, возможности, знания, способности и ценность человека, говорящего на языке, внимание к личностному фактору.

Ключевые слова: современная антропоцентрическая лингвистика, когнитивная лингвистика, лингвокультурология, язык и личность, субъект, языковой ландшафт мира, языковая личность, языковая личность, лингвистические средства, семантика, прагматика, физическое лицо

THE PHENOMENON OF PERSONALITY IN ANTHROPOCENTRIC LINGUISTICS

Tashpolatova Makhbuba Ikromovna,
Senior lecturer of Fergana branch of Tashkent University of Information Technologies

Abstract. This article covers such issues as the linguistic person, the phenomenon of the person, his accessibility to communication, the possibilities, knowledge, ability and value of the person who speaks the language, attention to the personality factor.

Key words: modern anthropocentric linguistics, cognitive linguistics, linguoculturology, language and personality, subject, linguistic landscape of the world, language person, linguistic person, linguistic tools, semantics, pragmatics, individual person.

KIRISH. Olamning lisoniy manzarasida sub'yektning o'zgarishini nazarda tutuvchi antroposentrik paradigma zamonaviy gumanitar bilimlarning yetakchisiga aylandi. Tilda o'zgarish tilni tarkib toptirgan individual shaxslar va individlarning psixikasida mavjud bo'ladi. Sifat jihatidan o'zgarish insonni o'zini o'zi anglashi, o'zining moddiy va ma'naviy faoliyati orqali dunyoni tushunish zarurati bilan bog'liq. Zamonaviy antroposentrik tilshunoslik doirasida quyidagi asosiy yo'nalishlar aniqlanadi: kognitiv tilshunoslik va lingvokulturologiya. Kognitiv lingvistika XX asrning 80-yillaridan boshlab rivojlana boshladi. «Katta rus entsiklopedik lug'ati» da bu tushuncha til va ong o'rtasidagi munosabatni o'rganadigan tilshunoslik yo'nalishi sifatida tavsiflanadi; kognitiv tilshunoslikda shaxs ma'lumot to'plash, saqlash va qayta ishlash tizimi sifatida taqdim etilgan. Lingvokulturologiyaning asosiy tarkibiy qismi shaxsdir. Bu fan tilshunoslik va madaniyatshunoslik sohasida shakllangan bo'lib, uning markazi «til va shaxs», «til va madaniyat», «til va etnik» muammolarni o'rganishdan iboratdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. «Lisoniy shaxs» iborasining ma'nosi haqida gapirishdan oldin, shaxs nima ekanligini aniqlab olishimiz zarur. Bu tushunchaning ko'plab ta'riflari mavjud. S.I.Ozhegov shaxsga har qanday xususiyat va sifatlarning tashuvchisi sifatida ta'rif beradi, «Psixologiya lug'ati»da shaxs «ong, nutq va ijodiy qobiliyatlar bilan ta'minlangan ijtimoiy va tabiiy mavjudot» deb ta'riflanadi [12, 124-bet].

Turli xil bilim sohalarida shaxsiyat turlicha tushuniladi, lekin ko'pchilik ta'riflar aqliy jarayonlarni tartibga solish qobiliyatiga ega bo'lgan ma'lum bir yaxlitlikka qaratiladi, bu shaxs rivojlanishining ma'lum darajasida ong yoki o'z-o'zini anglash sifatida belgilanishi mumkin.

Ijtimoiy fanlarda shaxs sifat bilan ta'riflangan sub'ekt sifatida ta'riflanadi va ijtimoiy-madaniy muhitda birgalikdagi faoliyat hamda muloqot jarayonida egallangan alohida xususiyat belgisi sifatida tavsiflanadi. I.P.Susovning fikricha, sub'ekt sifatida «ijtimoiylashgan shaxs», «insonning ijtimoiy mohiyati, biologik va ijtimoiy, tug'ma va orttirilgan xossalarning sintezi» tarzida aks etgan shaxs ushbu kontseptsiyada geterogen tamoyillarni birlashtiradi. [13, p. 24-25]

Shaxs, bir tomondan, atrof-muhitdan kelib chiqqan va unda shakllangan ijtimoiy rivojlanish mahsuli bo'lsa, boshqa tomondan o'z manfaatlarini boshqarishga qodir bo'lgan faol kognitiv faoliyat sub'ektidir va bu faoliyat ijtimoiy rag'batlantiriladi.

Shunday qilib, shaxs «ijtimoiy va individual, umumiy va maxsus, tabiiy va moddiy, o'rganilgan, takrorlanadigan va yangi yaratilgan, ob'ektiv va sub'ektiv dialektik ravishda o'zaro bog'liqdir» [21, 10-bet].

“Shaxs” tushunchasining mazmunini u bilan bir darajadagi hodisalarni tahlil qilish orqali aniqlash mumkin. V.P.Timofeev “inson – shaxs – individ” turkumidagi komponentlar umumiy individ va alohida shaxs sifatida qarama-qarshi qo'yilganligini, ularning markazida “shaxs” turganligini yozadi [14, 24-25-betlar].

Psixologiyada «individual shaxs» paradigmasi hozirda bir nechta yo'nalishlarning jamlanmasi sifatida qaraladi: biogenetik, sotsiogenetik va persogenetik [18, 175]. R.I.Rozina “inson-shaxs” qarama-qarshiligini statik va dinamik deb ta'riflaydi. Shaxs esa jismoniy, ma'naviy va ijtimoiy kuchni o'zida birlashtiradi. Shunday qilib, yangi lingvistik atama falsafa, sotsiologiya va psixologiyada asos solingan atamadan olingan bo'lib, o'rganilayotgan ob'ektning fanlararoligi mohiyatini tushunishga imkon beradi: bu boshqa shaxslar tomonidan ochilgan barcha fazilatlarni o'zida mujassam etgan shaxsdir. Bu boshqa fanlar tomonidan ochilgan, tilda aks etgan barcha fazilatlarni o'zida mujassam etgan shaxsdir.

Til shaxsi muammosi G.I.Bogin, Yu.N.Karaulov, S.G.Vorkachev, V.A.Maslova, A.N.Baranova, K.F.Sedov, V.V.Krasnix, V.I.Karasik, V.P.Neroznak, G.G.Infantova, I.V.Golubeva va boshqa olimlar ishlarida o'rganilgan. Biz I.V.Golubeva, O.L.Morozovalarning «filologiyada uzoq vaqtlardan oldin paydo bo'lgan va avvalo, V.V.Vinogradov nomi bilan bog'liq bo'lgan til shaxsiga e'tibor hozirgacha o'z kuchini yo'qotgani yo'q» degan fikriga qo'shilamiz. [3, p. 142]. [23, 214-bet].

V.V.Krasnix shunday yozadi: «Ehtimol, biz insonga bo'lgan qiziqish va uning dunyoqarashi markazida shaxs joylashgan ma'lum bir «Uyg'onish (davri)» bilan shug'ullanyapmiz. Biroq, yangi inqilobda ma'lum o'ziga xos jozibali kuchga ega bir individ sifatida nafaqat shaxs fenomeni, balki shaxsiyat, ong egasi, ichki dunyoga ega» bo'lgan belgini o'rganyapmiz”. Birinchi marta bu ibora deyarli bir vaqtning o'zida J.L.Vaysgerber va V.V.Vinogradov asarlarida uchraydi. J.L.Vaysgerber “Til eng umuminsoniy madaniy merosdir. O'z lisoniy shaxsi tufayli hech kim til mulkini egallamasligi, aksincha, lisoniy mulk uning til jamiyatiga aloqador bo'lishi asosida o'sib borishini bayon qiladi” [2, b. 81]. Rus tilshunosligida til shaxsi birinchi marta V.V.Vinogradovning «Adabiy nasr haqida» asarida qayd etilgan. Tadqiqotchining yozishicha, I.A.Boduen de Kurtene lisoniy shaxsgasotsial-lingvistikani qabul qiluvchi sifatida turli xil ijtimoiy va lingvistik toifalarni almashtirish, aralashtirishda jamoaning shakllari va me'yorlar markazi sifatida qaraydi” deb aytadi. Biroq, V.V.Vinogradov lingvistik shaxs tushunchasini ochib bermaydi (asarda qo'llanilgan atama «adabiy shaxs» va «poetik shaxs» tushunchalari bilan tengdir). Faqat 80-yillarning boshlarida “lingvistik shaxs” deb belgilangan hodisa tushunila boshladi. Birinchi ta'rif G.I.Bogin tomonidan 1980 yilda «Zamonaviy lingvodidaktika» asarida berilgan: “Lingvodidaktikaning asosiy tushunchasi bu lisoniy shaxs ya'ni nutqiy muomalani ishlab chiqishga tayyorligi nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladigan shaxsdir” deb berildi.

Demak, lisoniy shaxs nutqiy muomalani ishlab chiqishi, nutqiy asarlarni yaratishi va ularni idrok qilishi nuqtai nazaridan o'rganiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Til shaxsiyatda vujudga keladi. Til nutqda ifoda topadi. Shaxs til haqida bilgan narsasi bilan emas, balki til bilan nimalarni yarata olishi bilan tavsiflanadi. G.I.Bogin kontseptsiyasidagi lingvistik shaxs kommunikativ va faoliyat aspektida ko'rib chiqiladi. Nutqni tushunish tipologiyasi nuqtai nazaridan o'rganar ekan, olim uchta darajani aniqlaydi: semantik, kognitiv va ob'ektivlashtirish A.A.Leontyevning psixologik kontseptsiyasini asos qilib olgan G.I.Bogin nutq qobiliyatining parametrik ko'p komponentli modelini yaratdi [1, p. 3]. U parametr sifatida tilning fonetik, grammatik va leksik jihatlarini va nutq aloqasining asosiy turlarini belgilaydi: tinglash, yozish, o'qish. Til qobiliyatining rivojlanishi, uning

darajalari, tilni to'liq o'rganishga yo'naltirilgan o'quv jarayonida haqiqiy rivojlanish bilan mos keladi, bu esa tilni butunlay o'rganishga yo'naltirilgan o'qish jarayoniga asoslangan.

G.I.Bogin nutq qobiliyatini quyidagi darajalarga bo'ladi:

til me'yorlariga muvofiq matn yaratish imkonini beruvchi katta lug'at va tilning asosiy qonunlarini bilishni nazarda tutadigan to'g'rilik darajasi;

nutq aktining ichki rejasiga qat'iy muvofiq ravishda bayonotlarni amalga oshirish va idrok etish qobiliyatini nazarda tutuvchi ichkilashtirish darajasi;

nutqda aks ettirish nuqtai nazaridan fonetika, lug'at va grammatika sohasidagi ifoda vositalarining barcha xilma-xilligini ko'rsatadigan to'yinganlik darajasi;

aloqa sohasidagi bayonotda qo'llaniladigan lingvistik vositalarning muvofiqligi nuqtai nazaridan baholashni nazarda tutadigan adekvat tanlov darajasi;

shaxs tomonidan yaratilgan matnning mosligini belgilovchi, uning asosidagi vazifalar majmuasini ifodalovchi adekvat sintez darajasi.

Yu.N.Karaulov lingvistik shaxs tushunchasini keng ilmiy foydalanishga kiritib, "matnlarni yaratish va idrok etish qobiliyatlarining yig'indisi (va amalga oshirish natijasi) deb ta'riflaydi va ularni quyidagicha farqlaydi:

a) tarkibiy va lingvistik murakkablik darajasi;

b) voqelikni aks ettirishning chuqurligi va aniqligi;

v) ma'lum bir maqsad yo'nalishi.

Muallif o'zining "Rus tili va lingvistik shaxs" monografiyasida boshqacha talqin qiladi: "...lingvistik shaxs tilda (matnlarda) va til orqali ifodalangan shaxs bo'lib, u o'zining asosiy belgilarida lisoniy vositalar asosida qayta tiklangan shaxsdir" [5, b.38]. Yu.N.Karaulov tahriri ostida chop etilgan "Rus tili" ensiklopediyasida ikkala ta'rifni ham o'z ichiga olgan. Birinchi holda, lingvistik shaxs atamasi «tilning tizimli tasvirini matnlarning funktsional tahlili bilan bog'laydigan shaxsning lingvistik qobiliyatini tavsiflashning murakkab usuli nomi» deya ta'riflanadi, ikkinchisida «... ma'lum bir tilning har qanday so'zlashuvchisi o'zi yaratgan matnlarni til nuqtai nazaridan tahlil qilish asosida atrofda voqelik (dunyo tasviri) va uning qarashlarini aks ettirish, dunyoda muayyan maqsadlarga erishish» uchun tavsiflanadi [6, b. 671]. Til shaxsini o'rganish jarayonida Yu.N.Karaulov mavhumlikning uch darajasini ajratishni taklif qiladi:

1) «o'z fe'l-atvori, qiziqishlari, ijtimoiy imtiyozlari va munosabatlariga ega» shaxs va matnlar muallifi sifatidagi lingvistik shaxs; (shaxs va ushbu matnlarning muallifi sifatida, o'z xarakteri, qiziqishlari, ijtimoiy va psixologik imtiyozlari va munosabatlari bilan);

2) o'rtacha ona tilida so'zlashuvchi, til hamjamiyatining tipik vakili va unga kiritilgan torroq guruh sifatidagi shaxsiyat; (ma'lum bir til jamoasi va unga kiritilgan torroq nutq jamoasining tipik vakili sifatida, ma'lum bir tilning umumiy yoki o'rtacha ona tilida so'zlashuvchisi sifatida);

3) inson zoti vakili sifatida shaxs [6, b. 761].

Shunga ko'ra, tilni lingvistik shaxs orqali o'rganishga bo'lgan yondashuvning murakkabligi shundan dalolat beradiki, bu holda til ham tizim, ham matn, ham qobiliyat sifatida namoyon bo'ladi:

1) o'ziga xos fe'l-atvori, qiziqishlari, ijtimoiy va psixologik imtiyozlari va munosabatlari bilan ushbu matnlarning muallifi shaxs sifatida;

2) ma'lum bir til jamoasining tipik vakili va uning torroq doiradagi nutq jamoasi, ma'lum bir tilning yig'indisi yoki o'rtacha so'zlovchisi sifatida;

3) homo sapiens (aqli odam) til vakili sifatida uning ajralmas mulki imo-ishora tizimlari va birinchi navbatda tabiiy tildan foydalanishidir. [5, 104-b].

Shunday qilib, lingvistik shaxs g'oyasi ma'lum bir modellashtirilgan shaxsning ilmiy farazlari bilan bog'liq. Ushbu yondashuv N.S.Trubetskoyning «Rossiyaning o'zini o'zi anglash muammosi to'g'risida» nomli asariga asoslanadi. Unda shaxsiyatning falsafiy kontseptsiyasi birlikda va ko'plikda ikki tomonning qarama-qarshiligi ifodalangan holda ko'rib chiqiladi. [14, 12-b.]

Yu.N.Karaulov tomonidan taqdim etilgan lingvistik shaxs modeli uchta strukturani o'z ichiga oladi: nol, birinchi va eng yuqori.

1. Nolinchi daraja. Tarkibiy semantika. Lingvistik muloqot uchun asos bo'lib, tilning bilish darajasini ko'rsatadi.

2. Birinchi daraja. Kognitiv yoki tezaurus. Lingvistik shaxsga xos bo'lgan bilimlarni aktallashtirish va aniqlashni, individual va jamoaviy lingvistik ongning kognitiv makonini shakllantirishni o'z ichiga

oladi. Bu tushuncha va g'oyalarda shaxs tasviri aks etadi.

3. Yuqori daraja. Pragmatika. Lingvistik shaxsning rivojlanish jarayonini boshqaradigan motivlar va maqsadlardan iborat. Aynan shu darajada aloqa ehtiyojlari faollashadi.

Inson faoliyatida tildan foydalanish imkoniyatini nutqiy qobiliyat deb atash mumkin. A.A.Leontev bu qobiliyatni «til belgilarini til hamjamiyatining a'zolari tomonidan o'zlashtirilishi, ishlab chiqarilishi va adekvat idrok etishini ta'minlaydigan psixologik va fiziologik sharoitlar majmui» deb ta'riflagan. [8, c. 223]. Uning «Nutq faoliyati» asarida nutqni yaratish jarayoni ko'rib chiqiladi. Bu esa shaxsning intellektual harakatining uch bosqichini ajratib turadi:

- nutqiy va nutqiy bo'lmagan harakatlarni yo'naltirish va rejalashtirish;
- harakatlar rejasini shakllantirish;
- nutqiy harakatlarni nazorat qilish va sozlash. [9, b. 223-228]

A.A.Pushkinning fikricha, A.A.Leontyevda nutq yaratish jarayonining barcha uch bosqichini psixolingvistik pozitsiyadan kelib chiqib, nutqning uch darajali tasviriga moslashtirish mumkin [18]. V.I.Karasik esa, muloqot sharoitida til shaxsini kommunikativ-madaniy, lingvistik va kommunikativ-faollik qadriyatlari, bilimlari, munosabati va xulq-atvor reaksiyalari til tashuvchisining umumlashtirilgan tasviri, deb ta'riflaydi [4, c. 363]. Lingvistik shaxsning tuzilishida qadriyat, kognitiv va xulq-atvor rejalari ajralib turadi [4, p. 56]. Qadriyat rejasi ma'lum bir vaqt oralig'ida ma'lum bir etnik guruhga xos bo'lgan utilitar va axloqiy xulq-atvor normalarini o'z ichiga oladi. Ushbu me'yorlar xalqning «axloq kodeksida» mustahkamlangan.

Shuni ta'kidlash kerakki, V.I.Karasik tomonidan taklif qilingan shaxsning jihatlari Yu.N.Karaulov tomonidan ishlab chiqilgan til shaxsining uch darajali modeliga o'xshaydi, farqi shundaki, V.I.Karasik modelida qadriyat, kognitiv va xulq-atvor tomonlari o'zaro bog'lanmaydi, lekin bir-birini to'ldiradi va qat'iy ierarxiyadan iborat emas. Lingvokulturologiyaning «tilda inson omili»ga bo'lgan qiziqishi bizni lingvistik shaxsni «...birinchi navbatda leksik tizimda mustahkamlangan ma'lum bir tabiiy tilda so'zlashuvchining asosiy milliy-madaniy prototipi» deb talqin qilishga majbur qiladi.

Shaxs fenomenini o'rganish vazifalari til hamjamiyatining milliy madaniyatining xususiyatlarini aniqlashni o'z ichiga oladi. Bu tushunchaga V.I.Karasikning ta'rifi yaqinroq bo'ladi: «Til shaxsi – madaniy-lingvistik va kommunikativ-faollik qadriyat, bilim, munosabat va xulq-atvor reaksiyalari til tashuvchisining umumlashtirilgan qiyofasidir» [4, b. 99] Ko'pgina olimlar «til shaxsi» tushunchasini cheklashga, atamani boshqa belgi bilan almashtirishga yoki unga yaqin tushunchalarning paradigmatic qatoriga kiritishga intiladilar. A.V.Puzyrev lingvistik shaxsni aqliy, nutqiy va kommunikativ shaxsga qarama-qarshi qo'yadi, u bilan faqat tilning xususiyatlari va rivojlanish darajasini tahlil qilishni bog'laydi [10]. V.I.Karasik lingvistik, nutqiy, kommunikativ shaxsni ajratadi [4, b. 12]

XULOSA

Demak, «til shaxsi» atamasiga bo'lgan talab zamonaviy tilshunoslikning antropotsentrik yo'nalishi bilan bog'liq. Terminni talqin qilishning ko'p qirraliligi ushbu atama tarkibidagi ob'ekt haqidagi g'oyalarning farqi, ushbu hodisani o'rganishning turli jihatlari bilan bog'liq. Til shaxsini talqin qilishning keng doirasi nafaqat atama polisemiyasining rivojlanishi bilan, balki keraksiz, noto'g'ri talqinlarni yo'q qilish va atama belgilash uchun istalmagan polisemiyaning yo'q qilish zarurati bilan izohlanadi. Hozirgi vaqtda ikkilamchi atamalar deyarli ildiz otmaydi, asosiysi esa semantik o'zgaruvchanlikni saqlaydi. «Til shaxsi» atamasining rivojlanishi, birinchi navbatda, haddan tashqari keng qo'llanilishini aniqlash bilan bog'liq, deb taxmin qilish kerak. Shuning uchun tilshunoslikning har bir bo'limi uchun lingvistik shaxs nazariyasida «til shaxsi» atamasining talqinini buzishga yo'l qo'ymaslik uchun yaqin bo'lgan ma'lumotlar doirasini belgilash tavsiya etiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Богин, Г. И. Современная лингводидактика. – Калинин: Калинин. гос. ун-т, 1980. – 61 с.
2. Вайсгербер, Й. Л. Родной язык и формирование духа: Пер. с нем. 2-е изд., испр. и доп. – М.: Наука, 1980. – 390с
3. Голубева, И.В., Морозова, О.Л. Человек в науке. К вопросу о речевом портрете ученого // Наука о языке и Человек в науке: Сб. науч. трудов Всероссийской науч. конф. Т. I. – Таганрог: изд-во ТГПИ, 2010. – С. 142 –147
4. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с

5. Караулов, Ю. Н. (Вступительная статья) // Язык и личность. – М.: Наука, 1989. – 216 с.
6. Караулов, Ю. Н. Языковая личность // Русский язык. Энциклопедия. – М.: Дрофа, 1997. С. 671 – 672
7. Красных, В. В. Структура коммуникации в свете лингвокогнитивного подхода (коммуникативный акт, дискурс, текст): Автореф. дисс. ... докт. филол. наук./ В. В. Красных.– М., 1999. – 72 с.
8. Леонтьев, А. А. Речевая деятельность // Хрестоматия по психологии. – М.: Просвещение, 1977. – С.223-228
9. Леонтьев, А. А. Слово в речевой деятельности. – М.: Наука, 1989. – 216 с.
10. Пузырев, А. В. Общество, язык, текст и языковая личность в аспекте субстратного подхода к языку // Общество, язык, личность. – М., 1996. Вып. 1. С. 20 – 23.
11. Пушкин, А. А. Прагмалингвистические характеристики авторитарной языковой личности: Дисс. ... канд. фи-лол. наук./ А. А. Пушкин – Тверь, 1991. – 236 с.
12. Психологический словарь. – М.: Педагогика-пресс, 1997. – 440 с.
13. Сусов, И. П. Личность как субъект языкового общения // Личностные аспекты языкового общения. – Калинин: КГУ, 1989. с. 9-16
14. Тимофеев, В. П. Личность и языковая среда: Учеб. Пособие. – Шадринск: [Б.И.], 1971. – 122с
15. Трубецкой, Н. С. К проблеме русского самопознания // Вавилонская башня – 2: слово. Текст. Культура. – М.: ИВ РАН, 2003. С. 7-12.
16. Toshpo'latova M.I. Shaxs fenomenining fanlar tizimida o'rganilishi: Maqola. Xorazm Ma'mun Akademiyasi Axborotnomasi –12-5/2023.
17. Toshpulatova M. The Challenges of Studying Personality in Different Subjects. International Bulletin Of Applied Science And Technology ISSN: 2750-3402. Vol.3, Issue 10 October, 2023
18. Shokirova X. Tilning lingvosemiotik strukturasi (semantik-sigmatik, sintaktik-pragmatik aspekt asosida) – Farg'ona.: Classic, 2022. – 176 b.
19. Shokirova Kh. The object of pragmatics – the basic of progmatial approach. TJSS Thematics journal of Social Sciences. Vol-7-Issue-5 2021. – P.41-47. SJIF- 7.20 № 23.
20. Hakimov M, Shokirova Kh. Personal dexterity options. Academicia. An international Multidisciplinary Research Journal. Vol.11, Issue 5 may 2021. –P.789-797. SJIF-7.492 № 23.
21. Shokirova H. Hidden pragmlinguistics – pragmatic potential. International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia, USA issue 01, volume 105 January 30, 2022. – P.268-272. SJIF-8.997 № 23.
22. Shokirova H. O'zbek tilining sohada qo'llanishi. –Farg'ona: Classik, 2023. – 268 b.